

AZ OLASZORSZÁGI „INVÁZIÓ” VALÓSÁGA
Daniele Scalea mérlegelése a nagymértékű európai bevándorlásról

DOI 10.35402/kek.2024.2.15

Összefoglalás

Daniele Scalea 2017-ben megjelent tanulmánya, majd annak bővített változata, a *Migráció – A populisták igaza* című, 2019-ben Olaszországban megjelent könyve egy többnyire statisztikai és tudományos adatbázisokból összegyűjtött adatokra és forrásokra épülő olvasmány, mely a szerző elemzését mutatja be az Európát és hazáját érintő nagymértékű bevándorlás demográfiai, közgazdasági, (multi)kulturális és politikai filozófiai szempontjai szerint. Mivel a szerző kimondott célja kötetével a fősodratú vita feloldása, a leegyszerűsített és szélsőséges narratívákból való kimozdulás / kimozdítás volt – mely egybeesik szemleírási küldetésünkkel –, a jelen recenzióban megnéztük, hogy miként is képzeleli el e cél megvalósítását a szerző a bevándorlás kérdésében, és közben friss, Európára összpontosító kutatásokból tettünk kiegészítéseket. A kötetben foglalt ismeretek szintetizálása a fent említett pontok mentén rávilágított a kutatás főbb eredményeire és eredményeire, s arra, ami a leginkább csorbítja ezek érdemét: a kötet politikai kontextusba helyezésére, „populista igazzá” vagy programmá emelésére, aminek következtében diszsonancia keletkezett a kötet tartalma és alcíme között, hiszen ez előbbi nem áll összhangban a politikai populizmus mai retorikájával. Ennek feloldásához az egyiknek meg kellene változnia. Ezen felül dilemmákat vetettünk fel a „bevándorlaspárti” kontra „bevándorlásellenes” és a „szolidaritás” kontra „önzés” dichotómiákban.

Kulcsszavak: bevándorlás, közgazdaságtan, kultúra, népesedés, neomarxizmus, Olaszország, populizmus

Abstract

Daniele Scalea's study published in 2017, followed by its expanded version, the *Immigration – The truth of the populists* book published in Italy in 2019, is a reading based mostly on data and sources collected from statistical and

scientific databases, which presents the author's analysis of Europe and his country according to the demographic, economic, (multi)cultural and political philosophical aspects of large-scale immigration. Since the author's stated goal with his book was to resolve the mainstream debate, to move away from simplified and extreme narratives – which coincides with our mission for book reviews –, this review looked at how the author imagines the realization of this goal in the issue of immigration, while it made additions from recent research on Europe. Synthesizing the knowledge contained in the volume along the above-mentioned points highlighted the main results and virtues of the research, and what most undermines their merit: placing the volume in a political context, elevating it as a „populist truth” or a program, as a result of which a dissonance arose between the volume's content and subtitle, since the former is not consistent with the current rhetoric of political populism. To solve that either should change. In addition, we raised dilemmas in the “pro-immigration” versus “anti-immigration” and the “solidarity” versus “selfishness” dichotomies.

Keywords: culture, demography, economics, immigration, Italy, neo-Marxism, populism

Bevezetés

2017-ben jelent meg Daniele Scalea *„Hogyan változtatja meg a bevándorlás az olasz demográfiát – statisztikák és előrejelzések”* című, alig tízoldalas tanulmánya, melyben arra a következtetésre jutott, hogy „még az évszázad vége előtt bekövetkezik, hogy az olasz etnikum kisebbségbe kerül a róla elnevezett országban. 2065-ben Olaszország nem olasz lakosságának aránya 40 százalék lesz, 2100-ig pedig ez az arány meghaladja az 50 százalékot” (Scalea 2023: 11). Ez a felismerés ösztönözte arra a szerzőt, hogy az adatai rendszeres frissítésével és a bevándorlás társadalmi-gazdasági-kulturális és politikai filozófiai aspektusainak tudományos forrásokat

bevonó elemzésével¹ megírja a „*Migráció – A populisták igaza*” című könyvet, mely 2023 őszén jelent meg hazánkban (az eredeti 2019-ben jelent meg Olaszországban „*Immigrazione – Le ragioni dei populist*” címmel). A kötet pozitív kritikákat kapott – például a konzervatív olasz napilapoktól vagy az akkori olasz kormány egyik tagjától –, a szerző mégis úgy gondolja, hogy művével nem sikerült nagyobb hatást gyakorolnia például a társadalmi diskurzusra vagy a politikai döntéshozatalra, s „megkongatnia a vészharangokat” hazájában. Úgy látja, hogy a politika egyik oldalán állók elzárkóznak azoktól az érvelésektől, melyek különböznek a saját ideológiai meggyőződésüktől, a másik oldalán állók pedig elhitték vagy elhittették magukkal, hogy a konzervatív Salvini majd valóban megállítja az illegális bevándorlást.²

Scalea ennek okát a hazáján túlmutató, bevándorlással kapcsolatos nemzetközi vita két táborra való szakadásában véli felfedezni. Abban, ami a bevándorlást „abszolutizálta” és „egy oszthatatlan, egységes, monolit fogalom”-má tette, ami egyszerre „érték”-ként és „szimbólum”-ként jelenik meg. Miközben – mint írja – a bevándorlás „nem metafizikai kategória, hanem létező *valóság*, amelynek – mint minden létező valóságnak – számtalan arca, végtelen sok, folyamatosan változó megnyilvánulása van. Vajon ugyanaz-e, amikor milliók vándorolnak be, mint amikor néhány tucatnyian? Ugyanaz-e, amikor közeli országokból jönnek vagy – földrajzi és lelki értelemben egyaránt – a Föld túloldaláról? Amikor tudósok vagy segédmunkások érkeznek? És vajon közömbös-e, hogy

a befogadó ország bővében vagy szűkében van-e a letelepedésre alkalmas területnek, tud-e munka-lehetőséget és mindenféle erőforrást felkínálni az újonnan érkezőknek, vagy sem?” – teszi fel a retorikai kérdéseit a szerző (22. o.).

Scalea szerint a bevándorlás abszolutizálása tette lehetővé, hogy az azzal kapcsolatos fősodratú vita a „bevándorlaspárti” kontra „bevándorlásellenes” narratívákra szakadjon, s ekként „két szélsőséges és teljességben kisebbségi álláspont” emelkedjen „paradigmává”: „a xenofóbé, aki még csak a maga közelébe sem engedne egy menekültet sem, és a xenofilé, aki bárkit beengedne a házába” (22. o.). Ez a leegyszerűsítés retorikai csapdát rejt: mindenkinek „bevándorlaspártiként” vagy „bevándorlásellenesként” kell meghatároznia magát, s ha mégis megkérdőjelezi vagy kifogásolja az adott tábor álláspontját, akkor rögvést az ellentáborban találja magát, s számos, dicsőnek nem mondható plecsnit szerez – például nácinak vagy faj- és idegengyűlölőnek bélyegzik. A szerző szerint ezt a csapdát, s így a kérdés végletekig történő leegyszerűsítését is vissza kell utasítani; ezek helyett a bevándorlással kapcsolatos jelenségeket egyesével és alaposan kell megvizsgálni. Csak így juthatunk higgadt és megalapozott véleményre, amelyet az egyéni értékrend és érzékenység természetesen befolyásolni fog, de az előítélet kevésbé.

S mivel Scalea célja – a fősodratú vita feloldása, a leegyszerűsített és szélsőséges narratívákból való kimozdulás / kimozdítás – egybeesik szemleírási küldetésünkkel, a jelen recenzió feladata az, hogy megnézze, miként is képzelel e cél megvalósítását a szerző a napjainkban tapasztalt nagymértékű, Európát és benne Olaszországot érintő bevándorlás kérdésében. *Ekként szintetizáljuk Scalea nézetét a témáról, bemutatjuk azon főbb statisztikai adatok és tudományos források körét, melyekre alapozta a mű megírását, és körvonalazzuk a legfontosabb eredményeit, melyekből végső következtetését vont le.* (Ezzel bár szeretnénk, hogy az olvasók a lehető legpontosabb képet kapják a kötetről, és saját véleményét formálhassanak róla, de muszáj leszögeznünk, hogy a jelen szemle nem pótolja a mű elolvasását.) A demográfiai, közgazdasági, (multi)kulturális és politikai filozófiai kérdések taglalásakor a legfrissebb, Európára összpontosító kutatásokból teszünk kiegészítéseket lábjegyzetben – mert bár Scalea szerint minden bevándorlást egyedien kell vizsgálni, nagyban támaszkodik az Egyesült Államokat érintő tanulmányokra. Következtetéseinkben visszatérünk a „bevándorlaspárti”

¹ A szerző szakirodalmi forrásokat vet össze és leíró statisztikát alkalmaz, hogy egyfajta költség-haszon elemzést végezzen a szóban forgó bevándorlás előnyeiről és hátról (túlsúlyl az utóbbiról) az említett négy aspektus tekintetében. Egyéb elemzési módszert nem használ. Hasonlóan, elméleti érvekre és leíró statisztikára támaszkodott Müntz és szerzőtársai kutatása, mely „Az európai bevándorlás költségei és hasznai” címmel jelent meg 2006-ban (az OECD „Nyerni a vándorlásból” projektjének keretében). Ennek célja az volt, hogy megvizsgálja, miként tudja az Európai Unió mint nemzetközi migrációs célpont „jobbhan felhasználni jelenlegi és jövőbeli bevándorló népesség rendelkezésre állását és készségeit a gazdasági és demográfiai kihívásokkal való megbirkózás érdekében”. Ez tehát még a migrációs válság előtt fogalmazott meg politikai ajánlásokat az Unió tagországai számára a bevándorlás optimalizására.

² 2023 első hét hónapjában nyolcszor annyi illegális bevándorló lépett az olasz partokra, mint 2019-ben az egész év alatt (11. o.).

kontra „bevándorlásellenes” dichotómiára, de kiterjesztjük dilemmánkat a „szolidaritás” kontra „önzés”-re is. S igyekszünk rájönni: *hogya a szerző műve egy kutatáson alapul, mellyel szándéka a bevándorlási kérdés leegyszerűsítésének elkerülése volt, akkor vajon mégis miért nevezi a kötetét a „populisták igazá”-nak?*

Demográfiai kérdések

Népesedés, bevándorlás, invázió

A 20. század beköszöntötte óta a világ népességében az európai népesség aránya egyre csökkenni, az afrikai pedig növekedni kezdett – ez utóbbi részben a nyugati orvostudomány és mezőgazdasági technikák fejlődésének és afrikai bevezetésének tudható be –, így jelenleg a világ népességének 62,7 százaléka ázsiai, 16 százaléka afrikai, 7,8 százaléka közép- és észak-amerikai, 7,4 százaléka európai, 5,7 százaléka dél-amerikai, 0,4 százaléka óceániai. Az ENSZ 2017-es előrejelzései alapján ez a trend erősödni fog, és az európai népesség stagnál vagy csökken, az afrikai pedig rohamosan tovább nő majd, sőt, a század végéig bekövetkező, több mint hárommilliárd fős világnépesség-növekedés 90 százalékát teszi ki. Ekképpen Afrika lesz a legsűrűbben lakott földrész nagyjából 872 fő per km²-rel, ami a jelenlegi olasz népsűrűség négyszerese. Nigériában például 1950 óta már ötszörösére nőtt a népesség, így ma 186 millió lakosa van az országnak, és a nők több mint öt gyermeket szülnek. 1961–2016 között a népsűrűség növekedése a szubszaharai Afrikában 340 százalék, a Közel-Keleten és Észak-Afrikában 290 százalék, az Európai Unióban 23,5 százalék volt; miközben ugyanezen időszak alatt a megművelhető földterület világszerte 45,9 százalékkal csökkent (szubszaharai Afrikában 61,4, a Közel-Keleten és Észak-Afrikában 71,1 százalékkal). Így bár ekkor a szubszaharai Afrika háromszorosára növelte az élelemisztertermelési mutatójának (Food Production Indexének) értékét, a népessége majdnem megnégyszereződött (Scalea 2023: 27-31).

Ez pedig, azaz az afrikai országok fejlődése – paradox módon – ahelyett, hogy maradásra készítené hazájukban az afrikaiakat, inkább hozzájárult a kontinensről való kivándorlás rohamos növekedéséhez. Az 1980-as évek óta ugyanis a fejlett és fejletlen országok közti gazdasági-jóléti szakadék lassan, de folyamatosan csökkent – ami nem kis részben a fejlett országok által a fejletlenekeknek

nyújtott fejlesztési segélyeknek tudható be. Az életminőség javulásával azonban a gazdagabb élet iránti várakozások gyorsabban nőttek a fejletlen régiókban, s így az elégedetlenség is, ami kivándorlásra ösztönözte az embereket – vagyis a fejlesztési segélyekkel Európa is serkentette a migrációs hullámot. Ezért tehát nem meglepő, hogy a harmadik világ fejlődésével párhuzamosan nőtt a bevándorlás Európába, és ez fordítva is igaz, vagyis amikor Afrika szegényebb volt, mérsékeltebb volt a migrációs nyomás. Ma azonban egész családok gyűjtik össze a pénzt arra – befektetés gyanánt –, hogy valamelyik rokonukat egy gazdagabb országba küldjék. Ahhoz azonban, hogy a bevándorlók anyagi helyzete javuljon, a befogadó ország társadalmi ranglétrájának legalsó fokára kell állniuk, ami bár újabb elégedetlenséget szül bennük, továbbvándorlással nem, hanem politikai tiltakozással és aktivizmussal tudják levezetni (Sieferle 2017: 11-16).

Ekképpen csak 2021-ben az Európai Unióba érkező nem uniós regisztrált személyek száma 2,3 millió fő volt, így 2022-re már összesen majdnem 24 millió nem uniós személy élt a tagállamok területén, akik a teljes népességnek már kb. 5 százalékát tették ki. Ekkor az Olaszországban élő külföldiek fele afrikai, ázsiai, amerikai és óceániai volt, és minden ötödik olaszországi újszülött külföldi anyától származott – Ausztriában, Belgiumban, Svájcban és Németországban kb. minden harmadik. A menedékkérők többsége afrikai, számuk 2013-ban rohamos növekedésnek indult, mely részben a líbiai polgárháborúnak is betudható. Ugyanakkor azóta a menedéket kérő líbiaiak száma minimális – főként nigériaiak, gambiaiak, szenegáliak, eritreaiak, elefántcsontpartiak, Maliból származók, guineaiak és ghánaiak regisztrálnak –, mely arra utal, hogy a nagyszámú afrikai beáramlás oka elsősorban a demográfiai robbanás – csak a nigériaiak az afrikai menedékkérők 31 százalékát, az összes menedékkérő 22 százalékát teszik ki (Scalea 2023: 27-37). A nemek megoszlása tekintetében elmondható, hogy 2017-ben a nem uniós polgárok tartózkodási engedélyeinek 60 százalékát férfiak kapták, de ebbe a számba a kelet-európai és amerikai bevándorlók is beletartoznak. Olaszországban ez évben menedékkérelmet vagy humanitárius védelmet kérők 86 százaléka férfi volt (nigériaiak 67, pakisztániak 78, bangladesiek 80, ghánaiak 81, szenegáliak 84 százaléka), és több mint háromnegyede felnőtt. Tehát a bevándorlók többségét nem nők és gyerekek teszik

ki, – hangsúlyozza Scalea – és így is sok köztük az álkiskorú³ (110–111. o.).

Az Olasz Statisztikai Hivatal számításai szerint 2065-ig további 14,4 millió bevándorló⁴ érkezik Olaszországba, akik – az elhalálozásokat figyelembe véve – további 2,5 millió gyermeket hoznak a világra, ami 16,9 millió embert jelent. Ők a már honosított, Olaszországban lakó bevándorlókkal és leszármazottjaikkal együtt nagyjából 22,3 millió főt tesznek majd ki 2065-ben, azaz a (várhatóan) 53,7 milliós olasz népesség 41,5 százalékát – miközben 2001-ben a külföldi lakosok aránya még csak

³ Egyre több bevándorló él vissza (Scalea 2023: 119–122) az 1989-es, *A gyermekek jogairól szóló egyezményről*, mely alapján a gyermekek a világ szinte valamennyi államában (kivéve például az egyezményt nem ratifikáló Egyesült Államokban) különleges védelmet élveznek. Ennek megfelelően rengeteg olyan külföldi érkezett az Európai Unióba, aki kiskorúnak adta ki magát, ám nem tudta (vagy akarta) dokumentummal igazolni a kiletét (életkorát), és állítólag szülő vagy felnőtt hozzátartozó nélkül jött. Mivel azonban sokuk ránézésre és orvosi vizsgálatok alapján is „túlkoros”-nak bizonyult az általa bevallott életkorhoz, Svédországban, az Egyesült Királyságban, Németországban és Dániában az esetek kivizsgálása megkezdődött.

⁴ Három fő kategóriáját különböztetjük meg a bevándorlónak: a menekültet, a menedékjogot kérőt és a migránst. Scalea bár használja ezeket a fogalmakat a kötetében, nem határozza meg őket. A menekültek azok az emberek, akik elmenekültek a hazájukból, hogy elkerüljék a konfliktust, az erőszakot vagy az üldözést, és egy másik országban kerestek biztonságot (UNHCR é.n.). A „menekült” egy jogilag elismert státusz, amely bizonyos védelmet biztosít az egyéneknek, de számos korlátozással is jár (például sok menekült legalább 20 évet tölt el úgy a befogadó országban, hogy nem tud legálisan munkát végezni). A menedékkérők hasonlóan a menekültekre abból a szempontból, hogy ők is elmenekültek a hazájukból, és egy idegen országban kerestek biztonságot (Refuge Point 2024). A befogadó országban védelmet kérő menekültekkel ellentétben azonban a menedékkérők gyakran közvetlenül a kívánt országba utaznak, és érkezéskor vagy röviddel azután menedékjogot kérnek. Bejelentkeznek a bevándorlási hatóságoknak, és átesnek egy átvilágításon, amely meghatározza, hogy maradhatnak-e. A migránsok az egyének szélesebb kategóriáját ölelik fel, akik az egyik helyről a másikra költöznek, gyakran jobb gazdasági lehetőségeket keresve. Bár egyes migránsok konfliktusok vagy üldözések elől is menekülhetnek, nem feltétlenül felelnek meg a menekültstátusz vagy menedékjog kritériumainak. E három kategórián felül megjelent egy új is a tudományos és a politikai döntéshozó közegekben, a „környezeti vagy klímamenekült vagy -migráns” – erről interjúban kérdeztük a szerző véleményét.

1 százalék volt az országban, tehát a bevándorlók száma és olasz lakosságon belüli aránya rohamosan nőtt az elmúlt húsz évben. Mindez úgy történik, hogy etnikai gettók jönnek létre a félszigeten, hiszen zárt, homogén, származás szerinti tömbök alakulnak, melyek az olasz társadalomba csak kevésbé integrálódnak. (Az előrejelzések szerint Nagy-Britanniában ugyancsak 2065-re az ország többsége már nem lesz brit származású; Németországban 2050-re a népesség egyötöde lesz külföldi, melyen felül értendők a honosítottak, a másodgenerációs bevándorlók és a *ius soli* hatálya alá esők.)⁵ (37–41. o.) Ezek az etnikai-kulturális tömbök pedig, ahelyett hogy megerősítenék vagy felértékelnék az európai kultúrát, kiszorítják azt a kontinensről: vagyis „Európa nem a saját lakosai közé fogadja az újonnan érkezőket, hanem helyet csinál nekik” (Caldwell 2010: 17).

Az ilyen nagymértékű, etnikailag eltérő embertömegekkel történő elárasztás nevezhető invázióknak, azaz hódításnak is – magyarázza az egyébként történész végzettségű Scalea (2023: 45–6) –, de csakis a szó szoros értelemben, ahol a „vadere” (jönni-menni) és az „in” (befeje) együttesen a kontinensen kívülről érkezők nagyszámú „bejövétel”-ét jelenti. Azonban a jelenlegi tömeges bevándorláshoz hasonlóan a barbár „inváziókat” sem minden esetben övezte erőszakos cselekmény – teszi hozzá a szerző. Adriano Scianca (2016: 5–6) olasz filozófus szerint napjainkban az európaiak öngyarmatosítását figyelhetjük meg, ahol az idegen konkvisztádorok helyett a hódítók seregeinek élére őshonos tisztek állnak.

Olasz partraszállások, migránsok, menekültek

Jóllehet, Marco Minniti (2016–2018), majd Matteo Salvini (2018–2019) belügyminiszterségével átmenetileg csökkent az illegális partra szállások – tehát kizárólag a tenger felől érkezők – száma Olaszországban, 181 ezerről (2016) 23 ezerre (2018), ezt követően azonban újra jelentősen megnőtt, még a Covid alatt sem csökkent 175 ezer alá (Scalea 2023: 39). Ennek oka többek közt a visszaküldés tilalmának elvében (Genfi Egyezmény 33.

⁵ Scalea megjegyzi, hogy Franciaországban tilos az etnikumra vonatkozó adatok gyűjtése. Erről a 2007-es francia alkotmány 1. cikkelye rendelkezik, mely tiltja (1) a személyek faji vagy etnikai származására közvetlenül vagy közvetve utaló személyes jellegű adatok kezelését; (2) a faji vagy vallási változók bevezetését az adminisztratív nyilvántartásokba (Insee 2016).

cikkelye in Scalea 2023: 114) keresendő, miszerint egy menekült sem küldhető vissza „azon ország területének határára, ahol élete vagy szabadsága faji, vallási okokból, nemzeti hovatartozása miatt, vagy abból az okból van veszélyeztetve, hogy bizonyos társadalmi csoporthoz tartozik, vagy bizonyos politikai véleményt vall.” Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy bármely hajótörött és illegális partraszálló automatikusan jogosult menedékjogot kérni Olaszországban, sőt, azok is, akiket az olasz hajók fognak el a tengeren. Ráadásul, az Emberi Jogok Európai Bírósága (amelynek Olaszország 1950 óta tagja) 2012-es döntése értelmében az olasz haditengerészet vagy parti őrség nem küldheti vissza az elfogott migránsokat abba a kikötőbe, ahonnan elindultak. Az államnak – vagyis az adófizetőknek – pedig addig kell az emberek – sokszor illegális bevándorlók – ellátását biztosítania, amíg a politikai menedékjogi kérelmüket elbírálják, mely hónapokba vagy évekbe telhet. Az emberkereskedők pedig – írja Scalea, 117. o. – „akár akaratuk ellenére is hajózásra kényszerítik a bevándorlókat”, és szándékosan idézik elő a hajótöréseket és a tengeri tragédiákat, hogy a közvéleményben keltett együttérzés és felháborodás révén meggyőzzék az európaiakat a parttól partig történő szállítás szükségességéről, az afrikaiakat pedig az út megtételének sikeréről. Erről a Frontex (az Európai Unió határőrizeti ügynöksége in Scalea 2023: 115-116) úgy fogalmaz 2017-es jelentésében, hogy „a közép-mediterrán térségben a SAR-műveletekben részt vevő valamennyi fél akaratlanul is segíti a bűnözőket, hogy minél nagyobb hatékonysággal és kisebb költséggel ériék el a céljukat, s ez meg is erősíti a csempészek üzleti modelljét. [...] a migránsok és menekültek – az előttük járók sikerein felbátorodva – azért vállalkoznak a veszélyes átkelésre, mert tisztában vannak vele és számítanak is arra, hogy humanitárius segítséget fognak kapni ahhoz, hogy az EU-ba jussanak”.

Emellett a véleményformálók és a média által a líbiai migránstáborokban tapasztalt „visszaélések és rossz bánásmód” is arra buzdítja a közvéleményt, hogy támogassa az afrikaiak tengeri érkezését. Líbia a Kadhafi-rezsim előtt prosperáló, olajban gazdag országgént több százezer külföldinek biztosított munkát, így az afrikai bevándorlók közkedvelt célországa volt. Ezért nem meglepő, hogy a Nemzetközi Migrációs Szervezet 2017-es jelentése (118. o.) szerint az ott tartózkodó bevándorlók 58 százalékának a tervezett végső célállomása valójában Líbia volt, ahonnan tehát a szerző szerint kimenekítésük vagy befogadásuk nem lenne logikus. Ezen ország

eléréséig ráadásul – hangsúlyozza Scalea – több biztonságos országon is áthaladnak általában a vándorló afrikaiak, vagyis ezek közül bármelyikben kaphatnának menedékjogot – ha kérnének. Ezzel szemben önként továbbvándorolnak Európába, mely a szerző szerint azt igazolja, hogy a motivációjuk elsősorban gazdasági.

Közgazdasági kérdések

*Bruttó hazai termék, gazdasági teljesítmény,
termelékenység*

Scalea a nagymértékű bevándorlás gazdasági hatásainak vizsgálatához sorra vett több vonatkozó közgazdasági elméletet, mint például a standard elméletet vagy a piaci (tökéletes gazdasági) önszabályozás elvét, és arra a következtetésre jutott, hogy ha a bevándorlás a termelési tényezőket – értsd bevándorlókat – oda is irányítja, ahol azok – ők – a lehető leghatékonyabban tudnak termelni – értsd fejlett országokban –, a határtermelékenység kimondja, hogy (ezeken a helyeken) minden egyes új tényező – bevándorló – termelésbe való bevonásával addig csökken az előállított többlet mennyisége, amíg nulla nem lesz (Scalea 2023: 47-9). Az pedig szerinte nem elmélet kérdése, hanem közgazdasági tény, hogy a tömeges bevándorlás – legalább egyes ágazatokban – csökkenti a munkaerőköltségeket, s ezáltal az őshonos munkavállalók bérét is, miközben ráadásul az ágazat innovációs fejlődését is rontja (a munkáltatót az olcsó foglalkoztatás nem ösztönzi technológiai fejlesztésekre, 54. o.). Pedig az innováció serkenthetné a termelékenységet és ezáltal a jólétet is Európában. Ezzel szemben, a fogyasztói oldalon áll a GDP-növekedés kérdése, mellyel kapcsolatban a szerző Robert Rowthorn cambridge-i professzort idézi, mikor megállapítja, hogy a bevándorlással természetesen nő az országban fogyasztott javak és szolgáltatások mennyisége, azonban „a jövedelem növekedése kimerül annyiban, amennyit a termelésben ténylegesen résztvevő bevándorlók maguknak megtermelnek” (63. o.). Ez abból is adódik, hogy a bevándorlással együtt nő a népesség, a zsúfoltság, a közjavak és -szolgáltatások kihasználtsága (például utak, iskolák, kórházak, szociális lakások stb.), melyeknek költséges a fenntartása, de még inkább a felújítása.

Az iparra épülő gazdaságokban az emberek a sűrűbben lakott területek felé áramolnak – például, hogy dolgozzanak –, mely területeken az

erőforrások egyre szűkösebbé válnak a túlnépesedés következtében.⁶ A túlnépesedés tehát (és az erőforrások szűkössége) ugyancsak visszaveti a gazdasági és jóléti növekedést (50-51. o.), mégis ma itt tartunk⁷. Pedig Európának egészen a középkor óta sikerült elkerülnie ezt az állapotot, amikor is – más földrészekről eltérően – már a születésszabályozás korai formáját gyakorolták, s így lehetett magasabb egy főre jutó jövedelmet biztosítani a lakosoknak, pénzt fektetni a gyermekek oktatásába, és „egy kézben tartani” (nem elaprózni) a földet és az örökséget (55. o.). Ez a kedvező demográfia tette lehetővé, hogy Európa elsőként lépjen az újkorba a technológia és a termelékenység robbanásszerű fejlődésével.⁸ Ezzel szemben ma hiába stagnál vagy csökken az európai népességszám, a Nyugat – ahelyett, hogy kihasználná ennek előnyeit (az egy főre jutó nagyobb erőforrásokat és oktatási lehetőségeket) – embereket importál, akikkel fenntartja a túlnépesedés állapotát.

Scalea ezeken felül bemutatja azokat az elméleteket is, melyeket a közgazdaságtan más tudományágakból átvett a bevándorlás vizsgálatára:

- A sokszínűség munkára, termelékenységre gyakorolt hatásának kutatásával a szociálpszichológiában honos *szociális identitás elmélete* foglalkozik (51-52. o.). E szerint azonban mindenki hajlamos arra, hogy „bizonyos csoportok tagjaként azonosítsa magát”, s ezzel együtt megkülönböztesse magát azoktól a csoportoktól, melyeknek nem a tagja. Ekképpen a sokszínűség csökkenti a közösségben az

összetartást és a kommunikációt, és negatív hatással van a termelékenységre. Sőt, az új ötletek kidolgozására is (lásd például Harvey 2013; Chamorro-Premuzic 2017), ezt támasztja alá a Globális Innovációs Index rangsorolása is, melyben a 20 leginkább innovatív ország közt 7 etnikailag a legkevésbé sem sokszínű ország szerepel (a 20 etnikailag leginkább sokszínű országból egy sem szerepel a top 20-ban, 53. o.).

- A bevándorlás gazdaságra gyakorolt hatásainak kutatásával a politológiában honos *társadalmi tőke elméletét*⁹ használta fel Paul Collier közgazdász (2013). E szerint a modern gazdaságok megfelelő működésének feltétele, hogy a társadalom tagjai (és rétegei) odafigyeljenek egymásra és megbecsüljék egymást – ekképpen készek az együttműködésre és egymás megsegítésére. Azonban a bevándorlók arányának növekedésével csökken a társadalom tagjai közti bizalom és ezáltal az együttműködés, ami károsítja a gazdaságot és végső soron romba dönti a társadalmat. S míg a gazdag országok társadalmában a kölcsönös odafigyelés nemzeti szinten van jelen, addig a szegény országokban klán szinten – mely utóbbi felfogást viszik magukkal például az afrikai bevándorlók a befogadó országba. Ezen a hozzáálláson azonban a befogadást követően sem változtatnak a bevándorlók, hiszen az integráció (vagy a bizalom) hiánya a saját gazdasági teljesítményüket és jólétüket nem veszélyezteti, csak a befogadó társadalomét. (Az európai gazdaság ráadásul jobban ki van téve az állampolgárok kölcsönös gondoskodásának, ezért jobban meg is sínyli a nagymértékű bevándorlást, a társadalom felbomlását.) S mivel a bevándorló magasabb jövedelme nem pusztán munkájának, hanem – a standard elméletre utalván – a befogadó ország – évszázados vagy -ezredes erőfeszítéséből fakadó – fejlettségéből adódó jobb termelékenységének is a következménye, ezért Collier szerint nemcsak gazdasági, hanem

⁶ Scalea explicit módon utal Ricardo és Malthus túlnépesedéssel kapcsolatos elképzeléseire, ugyanakkor Malthus volt az, aki elsőként foglalkozott kimerítően a népesedéssel, és megalkotta a népesedés törvényét. Erről és Malthus elméletének máig tartó tudományos hatásáról, benne Ricardoval folytatott eszmecserejéről lásd: Almadi (2023).

⁷ A bevándorláshoz hasonlóan a túlnépesedésről is megszlanak a nézetek. Akadnak, akik nem látják az erőforrásokat korlátosnak a népességnövekedés függvényében sem, például korábban Simon (1981) vagy napjainkban Kallis (2019), akik az újrahasonosításra / helyettesítők feltalálására vagy az egyéni fogyasztás-csökkentésre helyeznék a hangsúlyt. Akadnak, akik rendre felhívják kutatásaikkal a figyelmet a „növekedés határaitra”, ekképpen az erőforrások szűkösségére, például Meadows és szerzőtársai (1972, 1992, 2004) a Római Klubból. A túlnépesedési vitáról lásd: Almadi (2023).

⁸ A technológia jelenkori fejlődéséről, az innovációról és az ipar 4.0-ról lásd: Endrődi-Kovács – Stukovszky (2022) és Endrődi-Kovács – Nagy (2022).

⁹ A társadalmi tőke elmélete Robert D. Putnam névéhez fűződik, aki a csoportokat összetartó és hatékonyra tevő tényezők közt a kollektív identitást, a kölcsönös bizalmat, a közös értékeket és normákat és az együttműködési készséget vizsgálta. Következtetése szerint „a társadalmi tőke kialakulásában és megerősítésében kulcsszerepet játszik a személyközi kapcsolatok hálózata” (Scalea 2023: 57).

erkölcsi szempontból is megkövetelhető a bevándorlóktól, hogy integrálódjanak. „Erkölcsileg jogos tehát megkövetelni, hogy vegye át a kultúránkat az a bevándorló, aki azért jön, hogy élvezze azokat a közjavakat, amelyeket ez a kultúra hozott létre” (Scalea 2023: 60). Ezzel szemben a Nyugat az európai őshonosok helyett ma a bevándorlók identitása és kultúrája iránti ünneplésre buzdít, mellyel őket egy olyan exkluzív társadalmi tőke létrehozására ösztönzi, melybe az őshonosok nem kapcsolódhatnak be. Ebből kifolyólag ők ma egy szélesebb társadalmi hálóra támaszkodhatnak, mint az őshonosok.

Scalea összességében elmondja, hogy a bevándorlás gazdaságra gyakorolt pozitív hatásaira vonatkozó bármely állítás pusztán „feltételezés”, ahogyan azt George Jesús Borjas, a Harvard Egyetem professzora, a téma legnagyobb szaktekintélye megállapította (Borjas 2018: 337). És rávilágított, hogy valójában ennek ellenkezőjéről állnak rendelkezésre tapasztalati adatok és számítások. Például az 1960-as és '70-es években az Egyesült Államokba bevándorlók – azáltal, hogy kevesebb adót fizettek és több juttatásban részesültek, mint jobban képzett társaik más országokban – hosszú távon gyengítették a gazdaság versenyképességét (Borjas 1990). Így végeredményben nem annak nőtt a valószínűsége, hogy ők vagy leszármazottjaik jobban fizető állásokhoz jutnak, hanem annak, hogy szociális juttatásokban részesülnek.

Foglalkoztatás, munkaerő-kereslet és -kínálat

A már említett standard elmélet szerint a bevándorlás növeli a munkaerő-kínálatot a fogadó országban, mely átmenetileg a fizetések csökkenéséhez vezet. Ám mivel ez a tőkés bevételének növekedését eredményezi, akik munkaerő iránti kereslete ezáltal nő, ez a folyamat idővel visszaemeli a fizetéseket a kezdeti szintre. Ennél azonban a valóság jóval összetettebb. Például Rowthorn (2015: 20) szerint a bevándorlás akkor hat pozitívan a foglalkoztatottságra, ha egyfelől már lezárult a bevándorlási hullám, és ha másfelől a gazdaság épp növekvő pályán van. Ezt támasztja alá az egyik brit tanulmány is, miszerint recesszió idején „minden 100 újonnan érkező bevándorlóra 30 olyan őshonos jut, aki elveszíti a munkáját” (UK Migration Advisory Committee 2012). Ez nem véletlen, hiszen Európába többnyire alacsonyan képzett bevándorlók érkeznek, Olaszországban például 10 bevándorlóból 8-at alkalmaznak alap- vagy középfokú végzettséget igénylő

munkakörökben, miközben az őshonosok esetében szintén nem keveset, 10-ből 6-ot. Vagyis a kevésbé képzett olaszoknak versenyezniük kell az újonnan érkezőkkel a munkahelyekért (Scalea 2023: 67).

Scalea úgy találja, hogy sokan érvelnek azzal a befogadás mellett, hogy a bevándorlók olyan munkákat vállalnak el, amelyeket az (európaiak) olaszok már nem akarnak elvégezni. Rowthorn (2015: 20) szerint azonban ez tévhit: „nagyon kevés olyan munka van, amelyet egy őshonos a körülményektől függetlenül semmi pénzért nem lenne hajlandó elvégezni”, vagyis nem a munkát utasítja vissza (ha egyáltalán megteheti), hanem az alacsony vagy csökkenő fizetést és a romló munkakörülményeket. A piacgazdaságban a tőkésnek (munkaadónak) a munkaerőhöz kellene igazítania a béreket, és csak ott kellene külföldit alkalmaznia, ahol a helyiek már nem elérhetők (mennyiségben vagy kompetenciában). A valóságban azonban a tömeges bevándorlással, a munkaerőkínálat-növekedéssel a bérek csökkennek, amikor a tőkés inkább az alacsonyabb bérigényű külföldi munkaerőt választják (Scalea 2023: 68-69). Vagyis az őshonosok megélhetése az alacsonyabb képzettséget igénylő szakmák és pozíciók esetén veszélybe kerül. Ezzel szemben a magas pozíciókat birtoklók (politikai és üzleti vezetők) egyre nagyobb profitot halmoznak fel az olcsóbb munkaerőnek hála, ezért nem véletlen, hogy érdekeiknek megfelelően a befogadás mellett érvelnek. Vagyis a különböző társadalmi rétegek eltérően élik meg a bevándorlás foglalkoztatásra mért hatásait.¹⁰

Abban az esetben pedig, ha igaz volna az állítás, miszerint a bevándorlókra azért van szükség, mert az őshonosok bizonyos munkákat egyszerűen nem hajlandók elvégezni, akkor Scalea szerint az azt is jelentené egyben, hogy az ő gazdasági

¹⁰ Erről bővebben lásd például: Borjas (2017); vagy Edo – Özgüzel (2023), akik „az első bizonyítékot szolgáltatották arra vonatkozóan, hogy a bevándorlás milyen regionális hatást gyakorol az őslakos foglalkoztatásra Európában a 2010–2019-es időszakban.” A következő négy következtetésre jutottak: „1) A rövid távú becslések kedvezőtlen foglalkoztatási hatásokat mutatnak a bevándorlás hatására, míg ezek a hatások hosszabb távon eltűnnek. 2) Az alacsonyan képzett őshonos munkavállalók a bevándorlás miatt elveszítik a foglalkoztatást, míg a magasban képzettek nagyobb valószínűséggel tapasztalnak foglalkoztatásnövekedést. 3) A foglalkoztatás védelmét biztosító intézmények jelenléte és a kollektív bérmegállapodások magas lefedettsége védő hatást gyakorol a hazai foglalkoztatásra. 4) A gazdaságilag dinamikus régiók jobban fel tudják venni a bevándorló munkavállalókat, aminek következtében az őshonos munkaerőre nincs vagy csak csekély hatással van.”

asszimilációjuk – tehát számukra az őshonosokéval azonos fizetés és jólét biztosítása – valójában előnytelen a befogadó országra vagy annak tőkéiseire nézve. Ebből kifolyólag pedig az ő bérüket mindig egy, az őshonosokénál alacsonyabb szinten, őket magukat pedig szándékosan alárendelt helyzetben, szegénységben kellene tartani – mert ha nem így lenne, ha egyenlő jólétet biztosítanának nekik, akkor idővel ők is visszautasítanák azokat a munkákat, amelyeket az őshonosok korábban nem akartak elvállalni –, vagy folyamatosan új bevándorlókat kellene importálni – akik megint csak hajlandóak lennének alacsonyabb bérért olyan munkákat elvégezni, mint amilyeneket az országban élők nem (69-70. o.).

Ezek a dilemmák Scalea szemében azért is feltételesek, mert a jelenlegi gazdasági modellben sokkal kevésbé van szükség alacsonyan képzett munkaerőre, mint korábban, mely tendencia Blangiardo és szerzőtársai szerint (2017: 44) csak erősödni fog a rohamos technológiai fejlődés következtében: nem telik tizenöt évbe, és a fizikai munkások felét felváltják a robotok (Muro et al. 2019). Vagyis az alacsonyan képzett őshonos munkaerőnek az automatizációval¹¹ is fel kell vennie a versenyt, ezért fontos lenne, hogy elsősorban számukra biztosítsa az állam a munkahelyet és a túlélés eszközeit (Scalea 2023: 85). Mindazonáltal az európai demográfia alakulása, a születésszám csökkenése Sieferle (2017: 21-25) szerint az „automatizált termeléshez való evolúciós alkalmazkodási folyamat” része – annak ellenére, hogy sokan a nyugati demográfia válságáról beszélnek, melyet (részint) bevándorlással akarnak gyógyítani. Pedig ha megnézzük, Scalea szerint a fejlett társadalmak korfája tükrözi a termelékenység maximálására való törekvést, azt hogy sokan megélik az idős kort, hogy az egyénbe többet fektetnek be, például magasabb szintű oktatással. Ezzel szemben a fejletlen államok elmara-dottnak tekinthető korfája azt mutatja, hogy sokan

meg sem élik a felnőttkort, nemhogy szerencsésen megőregednének.

Az ezt, tehát a bevándorlás foglalkoztatásra mért hatásait vizsgáló kutatások közt Scalea túlnyomórészt olyanokat talált, melyek kedvezőtlen hatásokat tulajdonítanak a bevándorlásnak (2023: 71). Ezek közül két megállapítást emel ki:

- George Jesús Borjas (1999: 10-11): sok kutatás nem veszi figyelembe az őshonos munkavállalók mobilitását, pedig ha egy régióba sok bevándorló érkezik, akkor számos őshonos hagyja el a régiót, és máshol keres munkalehetőséget. Azok az állampolgárok pedig, akik ebbe a régióba akartak jönni dolgozni, végül nem teszik, mert érzik a telített munkaerőpiacot. Tehát összefüggés van a külföldi bevándorlás és az őshonosok országon belüli migrációja közt.
- Rolf Peter Sieferle (2017: 17-21): a tömeges bevándorlás óta „az állampolgárságból származó jövedelem” elveszítette az értékét, vagyis míg korábban attól (is) függött az emberek jövedelme hogy melyik országban élnek – értsd egy gazdag ország szegény embere jobban élt mint egy fejletlen ország gazdag embere –, addig most újra a társadalmi rétegek közötti olló nyílik Nyugaton, aminek következtében az ottani alsóbb osztályok tagjai elveszítik kiváltságos helyzetüket, és csak a tőkések és bizonyos szakképzett munkavállalók húznak hasznot az olcsó munkaerő-kínálat megnövekedéséből az egyes ágazatokban. Mindeközben a társadalmi mobilitás egyre nehezebb: a szegények arra ítéltetnek, hogy életük végéig szegénységben éljenek; a gazdagok pedig arra, hogy haláluk napjáig gazdagok maradjanak. Ekképpen Sieferle szerint a népiérdeket képviselő populisták tiltakozása a bevándorlás ellen gazdasági szempontból helytálló.

¹¹ A témában az egyik legújabb kutatást Giesing (2024) végezte a technológiai változásoknak / automatizációnak a bevándorlás áramlására gyakorolt hatásáról és a migránsok munkaerő-piaci eredményeiről az őshonosokéval szemben Németországban. Azt találta, hogy a robotok csökkentik a migránsok bérét, de nincsenek jelentős hatással sem az őshonos lakosság bérére, sem a bevándorlás áramlására; a mesterséges intelligencia esetében viszont nő a migránsok és az őshonosok közti bérszakadék (ez az alacsony, közepes és magas képzettségűekre is vonatkozik). „Ezenkívül az AI jelentős mértékben vezet a bevándorlók beáramlásához.”

Jóléti állam, közjavak és -szolgáltatások

A jóléti állam – melyben élünk – célja, hogy a beszedett közpénzek révén garantált közjavak és -szolgáltatáson útján csökkentse, azaz kiegyenlítse a nemzeten belüli jövedelemkülönbségeket (Scalea 2023: 77). Scalea szerint ezt a jóléti állami koncepciót azonban már önmagában fenyegeti a tömeges beáramlás, hiszen ha feltételezzük, hogy a bevándorlás következtében a társadalmi háló fellazul és

az egyes rétegek elidegenednek egymástól, akkor láthatjuk, hogy annak következtében a gazdagok kevésbé lesznek hajlandók a szegényekről gondoskodni, jövedelmük egy részét elosztani köztük – lásd a társadalmi tőke elméletében, Collier 2013-as munkájában. A bevándorlóknak pedig a szociális juttatásokhoz való hozzáférése¹² a befogadó országban töltött idővel párhuzamosan nő (Borjas 1999: 12), mely juttatásokat az adófizetők biztosítják, ekképpen nőnek a helyiek adóterhei (National Research Council 1997). Sőt, mivel a bevándorlók lakta területeken a lakásárak és a lakbérek is emelkednek (Saiz 2007), így azok az őshonosok, akik kénytelenek ingatlant bérelni, hátrányos helyzetbe kerülnek. Ebből kifolyólag pedig nő a szociális lakások iránti igény, mely iránti „versenyben” ugyancsak az őshonosok maradnak alul, hiszen ott az alacsonyabb fizetések alapján állapítják meg, hogy ki a rászoruló – s mint olvashattuk, a bevándorlók kevesebb pénzért vállalják el ugyanazt a munkát, mint az őshonosok. Ez a folyamat természetesen tovább nyitja a társadalmi rétegek közti ollót, hiszen a szegények vagyonszökkenését és a gazdagok vagyonnövekedését eredményezi. Ezért nem mindegy az sem, hogy a közpénzekből hány embert tart el az állam, és hány között osztja el a közjavakat és -szolgáltatásokat (Scalea 2023: 81-83). Ha több embert akar ugyanazon a szinten eltartani, mint a jelenlegi őshonos szegényebb réteget, akkor az államnak, de gyakorlatilag az adófizetőknek jobban a zsebükbe kell nyúlniuk, ha az őshonos szegényréteg mellett a bevándorlókat is támogatni akarják. Ez persze oda vezet, hogy egyes szociális célkitűzések gazdaságilag

fenntarthatatlanok lesznek, ezért le kell mondania az államnak róluk. Ekképpen Sieferle (2017: 21-25) szerint a *no border* (a határok nélküli) világ elkerülhetetlenül *no welfare* (jólét nélküli) is egyben, ahol a jogállam szociális háló nélkül működik.

A munkavállalási céllal érkező külföldiek tömeges beáramlása által biztosított átmeneti többletbevétel másik oldalán tehát az általuk támasztott többletkiadások vannak, mint például a népesség elöregedése miatti megnövekedett nyugdíjkiadások (Collier 2013: 119). Olaszország nyugdíjrendszerében a bevándorlók saját jövőbeni nyugdíjuk kifizetéséhez járulnak hozzá az adók és járulékok befizetésével, nem a jelenlegi idős őshonosok nyugdíjainak kifizetéséhez. Ez azt is jelenti, hogy a bevándorlók nyugdíjait is ki kell egyszer fizetni, ahogyan most az őshonos olaszokét.

De a nyugdíjak mellett sajnos a közbiztonság fenntartásának megnövekedett költségeire is gondolni kell – világít rá Scalea (2023: 91-93). Ugyanis tanulmányok már évtizedekkel ezelőtt kimutatták, hogy a bevándorlók körében magasabb a bűnözés aránya, mint az őshonosok körében. A börtönben raboskodó külföldiek aránya rendkívül magas: „Svájcban 74,3 százalék, Ausztriában 46,7 százalék, Belgiumban 42,3 százalék, Svédországban és Németországban mintegy 30 százalék”. Olaszországban bár a bevándorlók a lakosság 10 százalékát teszik ki csupán, a bűncselekmények – mint szándékos emberölés, szándékos testi sértés, szexuális erőszak, prostitúció, lopás, rablás, zsarolás, kábítószer-kereskedelem, hivatalos személy elleni erőszak, bűnszervezetben való részvétel – közel egynegyedéért felelősek (mely adat nem tartalmazza a második generációs, a már Olaszországban bevándorló háttérű lakosokat). Tehát hiába akart „munkaerőt” Európa, „emberek jöttek”.¹³ És ezzel együtt megjelentek a gettók és a terroristacselekmények száma is jelentősen nőtt a kontinensen (92-103. o.). A romló közbiztonságot azonban a nyugati elit tagjai nem érzik, nem tapasztalják a bőrükön, hiszen „úgy élnek saját országaikban, mintha külföldi turisták lennének: a migránsnegyedek közül csak a legjellegzetesebb, turistacsalogató városrészeket ismerik, miközben semmit sem látnak a gettókból és a társadalmi marginalizálódás igazi központjaiból” (Caldwell 2010: 99).

¹² Az Európai Unió átfogó – tehát annak egésze és minden tagországa egyenkénti – vizsgálatáról lásd Vintila és Lafleur (2020) könyvét, melyben a szerkesztőpáros rávilágít, hogy az „Unióba és onnan kifelé irányuló mobilitás növekedése megkérdőjelezte a területiség és a nemzeti állampolgárság elvét, amelyen keresztül az európai demokráciák hagyományosan feltételekhez kötötték a szociális juttatásokhoz való hozzáférést.” Úgy látják, hogy „a bevándorlók szociális védelmi rendszereinek meglévő tipológiái nem ragadják meg megfelelően (és nem is magyarázzák) azon szakpolitikai konfigurációk változatos repertoárját, amelyek révén az európai jóléti rendszerek alkalmazkodnak a migráció által vezérelt társadalmi dinamikához.” Ekképpen a kötetben összehasonlították a tagországok szociális védelmi rendszereinek befogadóképességét, és úgy találták, „hogy az államok bevándorló és kivándorló népességük szociális védelmi igényeire való reagálását több tényező kombinációján keresztül kell vizsgálni, beleértve e népesség jellemzőit, ezen országok migrációs történetét, valamint jólétük főbb jellemzőit.”

¹³ Max Frisch svájci író a második világháború után az egyes európai országok által ösztönzött bevándorlásra utalva jegyezte meg: „munkaerőt akartunk, de emberek jöttek” (in Scalea 2023: 89-90).

Scalea úgy látja tehát, hogy a bevándorlók befogadása jelentős költséggel jár az államnak, azáltal pedig az adófizetőknek. Tudományos és nemzetközi szervezetek több országra – például az Egyesült Államokra és Nagy-Britanniára – kiszámolták a bevándorlás által generált bevételeket és kiadásokat, és minden esetben arra a következtetésre jutottak, hogy többre kerül a bevándorlás az őshonosoknak, mint amennyi hasznot hoz (sőt, hasznai egészen elenyészők). Rowthorn (2015: 54-63) szerint azonban – Nagy Britannia esetében – a pontos számításokhoz el kell választani egymástól az európai és az Európán kívüli bevándorlókat, hiszen míg az első csoport által termelt többlet magasabb, addig a második esetében a deficit a nagyobb.

Scalea szerint sokan állították, hogy a bevándorlók befogadásának költségeit az Európai Unió állja – de végső soron annak fedezésére is a tagállamok állampolgárai, adófizetői termelik ki a szükséges pénzt. És Olaszország esetében – az Olasz Állami Számvevőszék 2018-as jelentése szerint – „2016-ban az elsődleges befogadás teljes állami költsége (a magánszemélyek és külföldi szervek hozzájárulásait nem számítva) 1,7 milliárd eurót tett ki; az Európai Unió a maga részéről 46,8 millióval járult hozzá, azaz az olasz állam költségvetéséből fizetett terhek mindössze 2,7 százalékával” (Scalea 2023: 106-107). Az ezt követő években az uniós hozzájárulás még kisebb arányban fedezte az olasz kiadásokat. Ezért Scalea egyetért azzal, hogy a befogadást jutányosabb áron tudnák állni a menekültek – amennyiben feltételezzük, hogy valóban menekültekről van szó – származás szerinti szomszédos országai, hiszen esetükben gyakran szegény országokról van szó, ahol a felmerülő költségek is alacsonyabbak (Collier 2013: 261). Ezekhez a kiadásokhoz tehát már az uniós országok is nagyobb valószínűséggel tudnának hozzájárulni, sőt, ugyanabból a pénzből, amit Európában egyetlen menekült ellátására költenek, egy fejletlen országban sokkal több személy megsegítését fedezhetnék. Ráadásul, ezek az országok kulturálisan is közelebb állnak a menekültekéhez, tehát kisebb kultúrsokk és nagyobb tolerancia-szolidaritás övezné őket.

(Multi)kulturális és politikai filozófiai kérdések

Scalea – kutatása fenti, népesedési-gazdasági eredményei ellenére – nem zárja ki a migráció lehetőségét, sőt, mérlegeli annak ideális mértékét és minőségi szempontjait (például a kulturális távolságot

befogadó és bevándorló közt) az integráció¹⁴ szükségességének fényében (2023: 169). Ekképpen az asszimilációt jogosan és természetesen elvárhatónak, a multikulturalizmust azonban összegeyztetetlennek tartja a demokráciával, sőt, úgy véli, hogy ez utóbbi pusztán a tartós szegénységet teremti meg, a nihilizmus felé sodorja a (nyugati) társadalmakat, és megkérdőjelezi bennük azokat az alapvető értékeket, amelyek történelmileg és organikus alakultak ki (például „a női test integritását, a nők emancipációját, a politika és a vallás szétválasztását, az aposztáziához való jogot” – 156. o.). Ennek megfelelően úgy látja, hogy napjainkban „Egy több évszázados visszalépésnek vagyunk a tanúi ezekben az országokban: visszatérünk a vallásháborúk és a nemzetiségek közötti összecsapások sötét korszakához, egyazon politikai struktúrában belül.”

Erre Scalea szerint a Nyugat identitásválsága miatt kerülhetett sor, amiatt, hogy az egyre kevésbé hisz a saját civilizációjában, kultúrájában, s egyre inkább a fogyasztói társadalomra korlátozódik, melynek jellemzője az erkölcstelenség, a vallástalanság és a kulturális relativizmus, melyen könnyen felülkerekedik a bevándorlók erős hite és identitástudata. Úgy látja, hogy a szélsőséges „bevándorláspartiság” egyik-másik ellentmondása is ebben leledzik: míg a bevándorlók minden kulturális sajátosságát (még azt is, mely a nyugati kulturális vívmányokat, mint például a nők oktatását, sutba vágja) elfogadja és üdvözl, azaz megőrzendőnek tartja, addig a nyugati kultúrát önmaga megtagadására, eltörlésére, a multikulturalizmusban való feloldására kényszeríti; vagy hogy míg a szegény országok magas népesedési rátáját politikailag korrekten nem bolygatja, addig a nyugati népesedés ideális szintjét alacsonyan húzná meg (egyrészt környezetvédelmi okokból, másrészt pedig azért, hogy így a nyugatiak önfeláldozásból a fejletlen és fejlődő országok szülöttjeit örökre fogadhassák).

¹⁴ De Coninck és Solano (2023) az EU-ra összpontosító kutatásában azt vizsgálta, hogy a nemzeti szintű integrációs politikák hogyan kapcsolódnak a migránsok és az ország állampolgárai közötti foglalkoztatási ráta különbséghez, és hogyan változik ez a kapcsolat a helyi kontextustól függően. Az eredményeik azt mutatják, hogy az „üdvözölő” integrációs politikák gyengébb munkaerő-piaci integrációs eredményekkel járnak a nem EU-28-ból származó migránsok esetében (az ország állampolgáraihoz képest) – megjegyzi, hogy a nemzeti szintű integrációs politikák mellett regionális politikák is jelen vannak. Így tehát a migránsok és az őshonosok közti foglalkoztatási szakadék csökkentésére és a migránsok integrációjának ösztönzésére ún. befogadó (inclusive) politikák végrehajtását javasolják.

Úgy gondolja, hogy a nemzeteket és a nyugati kultúrát felforgatni, a multikulturalizmust pedig megvalósítani a neomarxizmus hivatott. E cél elérésének eszköze a bevándorlás, mely ma egyfajta „kultusz” örvend a nyugati világban (125. o.), s ami nem egyenlő a bevándorlók iránti együttérzéssel, hanem inkább a marxista kultúra – részben a gyarmatosító múltra építő – büntudatkeltéssel párosult újracsomagolásával. Adriano Scianca (2016: 45–46.) olasz filozófus szerint, ha a marxistáknak a proletariátus szenvedéseivel arra volt hivatott, hogy eltörölje az osztálykülönbségeket, akkor a neomarxistáknak a bevándorlók egyetemes szenvedéseikkel arra hivatottak, hogy eltöröljék a népek közti határokat, s létrehozzák a teljes „egyéolvadást”.¹⁵

Ennek megfelelően Collier (2013: 7-8) szerint a kortárs baloldal legfontosabb „tabuja” a bevándorlás lett; ideológiájának középpontjában a „bevándorlópártiság” áll, mely Pierre-André Taguieff (2017) francia filozófus koncepciójában „a bevándorlást elkerülhetetlennek és feltétlenül jónak tartja”. Retorikájában így mindazokat démonizálja, faj- és idegengyűlölettel vádolja, akik e tabut vagy annak végső célját, a multikulturalizmust megkérdőjelezzik. Erről Sieferle így ír (2017: 29): „Azt állítják tehát, hogy tényleg léteznek olyan emberek, akiknek valami bajuk van a külföldiekkel csak azért, mert idegenek, akik utálják a holland turistákat, az amerikai vendégprofesszorokat, a japán ösztöndíjasokat és a kínai üzletembereket! [...] Ez ám a dicséretes felfogás: az illegális bevándorlók elleni fellépést egyenlővé tesszük az »idegenek« elleni fellépéssel, és mivel ez utóbbi teljesen abszurd, abszurdnak láttatja a bevándorlók elutasítását is.”

Scalea hozzát teszi (2023: 17-18), hogy szerinte a neomarxizmus alapvetően Nyugat-ellenes, mivel a gondolkodói a Nyugatban az igazságtalanság és az egyenlőtlenség forrását, az „imperializmus”, a „rasszizmus” és a „patriarchátus” megtestesítőjét látják. Ezzel szemben az ideológiájuk központi eleme, a „bevándorlópártiság” együtt jár egy igazságosabb

és egyenlőbb világ felépítésével, a nyugati (európai) civilizáció lerombolásával, és helyébe egy olyan multikulturális társadalom létrehozásával, melybe a nem európai egyéneket vagy tömegeket importálják, de nem integrálják, hanem elkülönítik az őshonosoktól, s számukat drasztikusan növelve végül kiszorítják az európaiakat a hazájukból.¹⁶ Úgy gondolja, hogy az ezzel szembenő gondolkodás, azaz a saját identitás és hagyományok féltése-tisztelete nem áll kapcsolatban a faj- és idegengyűlölettel – ahogyan a bevándorlók esetében sem feltételezi senki ezt.

Továbbá úgy látja, hogy a neomarxizmus-szal szemben, az ellenállás formájaként jött létre a „szuverenizmus” és a „populizmus” (18. o.). Ez előbbin azt az akaratot érti, mely a politikát eredeti, rendeltetésének megfelelő helyére akarja visszaterelni azokból a központokból (például nemkormányzati és nemzetközi pénzügyi szervekből, multinacionális vállalatokból), melyek a demokrácia hatókörén kívül esnek. Az utóbbin pedig a népakarat érvényesülését érti, az attól egyre távolabb kerülő elit érdekeivel szemben. Scalea szerint a szuverenisták és a populisták elutasították, hogy idegenekké váljanak saját hazájukban, és hogy elveszítsék afölött az irányítást. Ekképpen demokratikus úton szembeszegültek az elit bevándorlásról alkotott víziójával, hogy megvédjék a munkahelyeiket és a fizetésüket, magukat és szeretteiket fizikailag is az egyre veszélyesebb utcákon és tereken, hogy megőrizzék identitásukat¹⁷ az új kultúrákkal

¹⁵ Scianca (2016: 45–46) értelmezésében a bevándorlás egy eszköz a posztmarxista ideológia megvalósítására, mellyel a hagyományos rendet lerombolja, és az új embert alkotja. Korábban a bolsevikok úgy gondoltak a Szovjetuniót alkotó nemzetiségek eltörlésével létrejövő ember-típusra, mint aki mindig egyforma és teljes mértékben a kommunista hitvallás elkötelezettje. Ma – ehhez hasonlóan – a haladópártiak elképzelései szerint Európa és végső soron a világ nemzetjeinek eltörléséből fakadó ember-típusnak sincsenek kulturális jellemzői vagy hovatartozása, mely révén „létrejön az a szélsőséges egyenlőség, amely mindig is lenyűgözte a baloldalt” (54. o.).

¹⁶ Scalea (2023: 17) elutasítja elképzelésének összeesküvés-voltát: szerinte a történelmet a korszellem alakítja, mely öltheti egy olyan kulturális forradalom alakját, amelyben az egyes politikai-gazdasági hatalommal bíró személyek, intézmények és az egyes társadalmi rétegek aktívan részt vesznek. Egyetért Debray-jel (2012: 18), aki szerint a gazdag társadalmi osztály, a haladó értelmiségi elit, mely a Nyugatot a multikulturalizmus irányába tereli, egyfajta jótékonyági projektként tekint a bevándorlóakra, épp oly atyáskodással és idealizáltan közelíti meg őket, mint a marxisták korábban a munkásokat. Egyszerre eszközként és szegény emberekként is látja őket, akik segítik célja megvalósításában – a gazdagsága fenntartásában és a további meggazdagodásban –, és akik ugyanakkor enyhítik a gyarmatosítás és a globalizáció nyomában kelt büntudatát, hiszen befogadásuk bár nagylelkű cselekednek számít, és táplálja, sőt, kielégíti egyenlőség iránti eszméjét, mégiscsak olcsóbb, mint egy vagyoni-újraelosztásra épülő adórendszer, ami veszélyeztetné a jólétét és a kiváltságos helyzetét.

¹⁷ A nemzeti identitás kialakulásáról, abban az érzelmi és kognitív húzóerők szerepéről lásd: Kollai (2023).

szemben, s hogy végső soron Európa önmaga maradhasson. Tették ezt nem faj- vagy idegengyűlöletből, hanem most már évtizedes tapasztalataik által vezérelve.

Következtetések

Scalea kötetének legfontosabb demográfiai eredményei: a jelenleg zajló bevándorlás Európába nevezhető invázióknak; a bevándorlók többsége férfi és Afrikából érkezik; motivációjuk elsősorban gazdasági, és csak kis arányban vannak köztük menekültek. Lényegesebb közgazdaságtani megállapításai: a bevándorlás leginkább negatív hatást gyakorol a gazdaságra és a foglalkoztatásra a tapasztalati adatok és az azokat feldolgozó kutatások alapján; a befogadással nőnek a jóléti kiadások; menekültek esetén a befogadást jutányosabb áron tudnák állni a származás szerinti szomszédos országaik, melynek költségéhez az EU is nagyobb valószínűséggel tudna hozzájárulni, és kisebb kultúrsokkal járna a menekülteknek. (Multi)kulturális és politikai filozófiai következtetései: a migráció szükséges, de akkor hasznos, ha meghatározott, kezelhető mértékben, legális körülmények közt és integrációval párosulva történik, amit befolyásolnak a kulturális szempontok; a nyugati kulturális vívmányok és identitás feláldozása a befogadás jegyében nem helyénvaló, ennek ellenkezője, a hozzájuk való ragaszkodás pedig nem egyenlő a faj- és idegengyűlölettel; a multikulturalizmus összeegyeztethetetlen a demokráciával; a neomarxizmusnak jellemzője a „bevándorlás pártiság”, a „multikulturalizmus” és a „Nyugat-ellenesség”, mellyel szemben, az ellenállás formájaként jött létre a „szuverenizmus” és a „populizmus”.

Bár kutatásának ezen eredményei alapján Scalea „dermesztő”-nek (2023: 11. o.) látja a jelenleg zajló történelmi-népesedési átalakulást, ezt a hangulatot könyvében nem mindenütt közvetíti: egyes helyeken száraz és fegyelmezett, másutt meggyőző stílusban ír. Ez előbbivel az adatokat és a tudományos megállapításokat közli, az utóbbival pedig a beállítottságát és az általa vallott értékeket fejezi ki, valamint azt a politikai filozófiai kontextust, amelybe végül kötetét helyezte. A szerző ezen vélhető elfogultsága alapvetően megkérdőjelezné művének hitelességét, de a vitathatatlan írói folyamat – vagyis hogy előbb egy statisztikai adatokra épülő tanulmányt készített, amit ezután több dimenzióval kibővített – kizárja könyvének teljes politikáltságát. Inkább azt engedi sejtetni, hogy Scalea politikai filozófiai magyarázatot (is) keresett

a jelenség magyarázatára, melyet a „neomarxizmus” kontra „populizmus” szembenállásban talált meg – s melyben az utóbbi képviseli az ő álláspontját. Vagyis abban a dichotóm narratívában, melyet a „befogadás pártiság” kontra „bevándorlásellenesség” számára jelent, végül ő maga is választásra kényszerült, és annak megfelelően érvelt: kötetének végén fellépést sürget (176. o.) az olaszországi (és európai) bevándorlás nem megfelelő kezelése és azon „médiaterror” ellen, mely szerinte az identitásukat-kultúrájukat, az anyagi-szociális és közbiztonságukat, valamint a hazájukat féltő nyugatiakat vette célba – azokat, akik a bőrükön tapasztalják a kialakult helyzet hatásait.

A „médiaterror” állandó és „uralkodó narratívája a szolidaritás és az önzés táborait különbözteti meg” (22. o.), de akár az „internacionalizmus vagy határok nélkülség” kontra „nacionalizmus vagy nemzeti szuverenitás”, a „sokszínűség és multikulturalizmus” kontra „homogén társadalom és nemzeti kultúra” párokkal is leírható (144. o.); vagy a neomarxizmus Scalea által megjelenített „bevándorlók” kontra „befogadók”, „színes bőrűek” kontra „fehér bőrűek”, „elnyomottak” kontra „elnyomók” oldalakra bontásával. Így pedig, azaz az álláspontok szembenálló értékekre, sokszor szélsőségekre való redukálásával, a szerző szerint a média erkölcsileg zsarolja a közvéleményt, hisz „ki tudná az önzést választani a szolidaritás helyett, anélkül, hogy bűnösnek ne éreznék magukat?” – teszi fel a kérdést (22. o.). E nagymértékű, váratlanul – a világ népességszámának robbanásszerű növekedése tekintetében – korántsem nevezhető migrációs kihívás helyes és jó megoldásának a helyben segítséget, például az egyes országok gazdasági fejlődésének előmozdítását, és így az ottani születésszám erőforrásokhoz való igazítását találja. A „szolidaritás” kontra „önzés” közti távolságot és választási kényszert pedig utolsó mondatával hidalja át: „Minden nép számára előnyös megoldásokat lehet és kell találni. Beléértve a saját népiünket.” (177. o.)

Ez a végső talán nagyobb dilemmák elé állítja a kötet olvasóit, mint a szerző költség-haszon elemzése vagy politikai filozófiai kitekintései: *Lehetünk-e mindenkivel (egyenlő mértékben) szolidárisak? Lehetnek-e a szolidaritásnak határai? A jogilag kikényszerített szolidaritás – lásd például EJEB 2012-es döntését korábban – valós szolidaritást jelent-e? Jobb-e az állásfoglalás a nyílt önzésnél? Lehetnek-e olyan helyzetek, amikor a szolidaritást meg kell tagadnunk másoktól?* Például, ha az Európában a migrációs válság óta történt terrorcselekményeket elevenítjük fel, mit

gondolunk: vajon ezen események elkövetőitől vagy származási országaik állampolgáraitól egyöntetűen megtagadnánk a szolidaritást, amit a helyben segítés vagy amit a befogadás jelent? S ha kiderülne, hogy ezen terroristák származási országa ellen a tragédiát elszenvedett európai népek korábban sérelmet – akár gyarmatosítást, akár modern kori katonai beavatkozást – követtek el? Köteles lehet-e bárki bármikor terroristákat áldozatoknak tekinteni, velük szolidaritást vállalni, s ha nem teszi, akkor önzőnek vagy esetleg fajgyűlölőnek tekinthető-e?¹⁸

Scalea könyve egy sokrétű, de könnyen követhető olvasmány a bevándorlás mérlegeléséről, előnyeiről-hátulütőiről (túlsúlyban ez utóbbival), tudományos (vagy bizonyítékalapú) jellegét azonban csorbítják a szerző politikai filozófiai kitekintései, de leginkább a populistákkal való sorsközösségvállalása – hasonló művet más politikai filozófiai beállítottsággal ismereteink szerint még nem adtak ki. És ennek oka nem a populizmus manapság általános negatív kritikával és felhanggal való illette. Hanem az, hogy bármilyen régre nyúló és nemes célú koncepciója¹⁹ is van a politikai populizmusnak, az Egyesült Államokban a XX. századtól fejlődésnek indult és napjainkban világszerte kicsúcsosodott retorikája nagyban hozzájárul – ha nem maga szítja – a Scalea által (is) kártékonynak ítélt fősodratú vitához, s ekként benne a szélsőséges és leegyszerűsített narratívák meghonosodásához és rögzüléséhez. Ekképpen Scalea műve nem képviselheti a „populisták igazát”, hacsaknem a szerző jócskán leegyszerűsíti a mondanivalóját – amivel természetesen a saját kritikájának tárgyává válna –, vagy a populista politikusok, pártok, csoportok mind magukévá teszik a tartalmát. Tehát felmerül a kérdés: vajon Scalea célja művének populista „igazzá” vagy programmá alakításával az is egyben, hogy a populizmust (és képviselőit) kimozdítsa maximális-reflexszerű „bevándorlásellenes” álláspontjukból, melyet egy szélsőséges és leegyszerűsített narratíva kísér?

¹⁸ Előfordult, hogy az Európában terrorcselekményt végrehajtották az általuk vélt európai iszlamofóbiára hivatkoztak tettük indokaként. Erről lásd például Suarez (2016), Dearden (2017).

¹⁹ A politikai populizmus elsőként az ókori Rómában jelent meg, ahol a „populares” a politikai elitnek azt a csoportosulását jelentette, mely a népért szállt síkra, azaz a néppártot. A politikai populizmusról, annak történetéről az egyes országok esetében lásd: (Heil – Petri 2023).

Felhasznált irodalom

- Almadi Sejla 2023 Túlnépesedési vita: Malthus népesedési törvényének és máig tartó tudományos hatásának áttekintése. In Benczes István – Szunomár Ágnes szerk. *Változó világ: Ünnepi tanulmánykötet Szentes Tamás akadémikus 90. születésnapja alkalmából*. Budapest: Akadémiai Kiadó (2023), 217-235.
- Blangiardo, Gian Carlo – Gaiani, Gianandrea – Valditara, Giuseppe 2017 *Immigrazione. La grande farsa umanitaria*. Canterano: Aracne. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Borjas, George Jesús 1990 *Friends or strangers. The impact of immigrants on the U.S. economy*. New York: Basic Books. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Borjas, George Jesús 1999 *Heaven's door. Immigration policy and the American economy*. Princeton: Princeton University Press. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Borjas, George Jesús 2017 The wage impact of the Marielitos: a reappraisal. *The Journal of Work and Policy*, 70(5), 1077–1110. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Borjas, George Jesús 2018 Lessons from immigration economics. *The Independent Review*, 22(3), 329–340. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Caldwell, Christopher 2010 *Reflections on the revolution in Europe. Immigration, Islam and the West*. London: Penguin, 17. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Chamorro-Premuzic, Tomas 2017 Does diversity actually increase creativity? *Harvard Business Review*, június 28. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Collier, Paul 2013 *Exodus. Immigration and multiculturalism in the 21st Century*. New York: Oxford University Press. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.

- Dearden, Lizzie 2017 Salman Abedi once called RE teacher an 'Islamophobe' for asking his opinion of suicide bombers. *The Independent*, május 26. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Debray Régis 2012 *Elogio delle frontiere*. Torino: Add. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- De Coninck, David – Solano, Giacomo 2023 Integration policies and migrants' labour market outcomes: a local perspective based on different regional configurations in the EU. *Comparative Migration Studies*, 11(23). <https://doi.org/10.1186/s40878-023-00347-y>.
- Edo, Anthony – Özgüzel, Cem 2023 The impact of immigration on the employment dynamics of European regions. *Labour Economics*, 85. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2023.102433>.
- Endrődi-Kovács Viktória – Nagy Sándor Gyula 2022 A kelet-közép-európai kis- és középvállalkozások versenyképességi környezete az Európai Unióban. *Közgazdasági Szemle* 69(3), 314-338.
- Endrődi-Kovács Viktória – Stukovszky Tamás 2022 The adoption of industry 4.0 and digitalisation of Hungarian SMEs. *Society and Economy*, 44(1), 138-158. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/7273/>
- ENSZ (United Nations – Egyesült Nemzetek Szervezete) 2017 *DESA/Population Division, World Population Prospects*. <https://esa.un.org/unpd/wpp/>. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Giesing, Yvonne 2023 The Impact of Technological Change on Immigration and Immigrants. *CESifo Working Paper* No. 10876. <https://ssrn.com/abstract=4696017> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4696017>.
- Harvey, Sara 2013 A different perspective. The multiple effects of deep level diversity on group creativity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(5), 822–832. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Heil Kristóf Mihály – Petri Bernadett (szerk.) 2023 *A népszerűség átka*. Budapest, Alapjogokért Központ.
- Insee (Institut national de statistics et des études économiques) 2016 *Ethnic-bases statistics*. <https://www.insee.fr/en/information/2388586>
- Kallis, Giorgos 2019 *Limits: Why Malthus Was Wrong and Why Environmentalists Should Care*. US: Stanford Briefs.
- Kollai István 2023 Nations Beyond Interests. Emotional and Cognitive Motives in the Development of National Identities. *Journal of Nationalism Memory & Language Politics*, 17(1).
- Meadows, Donatella H. – Meadows, Dennis L. – Randers, Jørgen – Behrens III, William W. 1972 *The Limits to Growth*. Potomac Associates – Universe Books.
- Meadows, Donatella H. – Meadows, Dennis L. – Randers, Jørgen 1992 *Beyond the Limits* (Hardcover ed.). Chelsea Green Publishing. ISBN 0-930031-55-5.
- Meadows, Donatella H. – Randers, Jørgen – Meadows, Dennis L. 2004 *Limits To Growth: The 30-Year Update* (Paperback ed.). Chelsea Green Publishing. ISBN 193149858X.
- Münz, Rainer – Straubhaar, Thomas – Vadean, Florin P. – Vadean, Nadia 2006 The costs and benefits of European immigration. *HWWI Policy Report*, (3). Hamburg: Hamburgisches WeltWirtschaftsinstitut (HWWI).
- Muro, Mark – Maxim, Robert – Whiton, Jacob 2019 *Automation and artificial intelligence. How machines are affecting people and places*. Brookings. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- National Research Council 1997 *The New Americans. Economic, demographic, and fiscal effects of immigration*. Washington: National Academies Press. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Olasz Statisztikai Hivatal (ISTAT) 2017 *Il futuro demografico del Paese*. április 26. <https://www.istat.it/it/files/2017/04/previsioni-demografiche.pdf>. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Putnam, Robert D. 2000 *Bowling alone. America's declining social capital*. New York: Simon & Schuster. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Refuge Point 2024. március 28. Refugees, Asylum Seekers, and Migrants: What's the Difference? https://www.refugepoint.org/refugees-asylum-seekers-and-migrants-whats-the-difference/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjwps-zBhAiEiwALwsVYVBoRrY61udC_3gGPwzR477tQUzWKgQvrOIH6e4FjqWoXLgwhotzIxC1XEQA_VD_BwE.

- Rowthorn, Robert 2015 *The costs and benefits of large-scale immigration. Exploring the economic and demographic consequences for the UK*. Civitas, 4. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Saiz, Albert 2007 Immigration and housing rents in American cities. *Journal of Urban Economics*, 61(2), 345–371. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Scalea, Daniele 2019 *Immigrazione. Le ragioni dei populisti*. Olaszország: Historica Edizioni.
- Scalea, Daniele 2023 *Migráció – A populisták igaza*. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Scianca, Adriano 2016 *L'identità sacra. Dei, popoli e luoghi al tempo della Grande Sostituzione*. Milano: Aga. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Sieferle, Robert P. 2017 *Das Migrations-Problem. Über die Unvereinbarkeit von Sozialstaat und Masseneinwanderung*. Waltrop-Berlin: Thomas Hoof. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Simon, Julian L. 1981 *The Ultimate Resource* (Hardcover ed.). Princeton: Princeton University Press. ISBN 069109389X
- Suarez, Elizabeth 2016 Abdul Razak Ali Artan's name added to student group's list of people of color killed by police. *The Lantern*, december 08. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- Taguieff, Pierre-André 2017 L'immigrationnisme, dernière utopie des bien-pensants. *Le Figaro*, október 15. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- UK Migration Advisory Committee 2012 *Analysis of the impacts of migration*. In Scalea, Daniele 2023 Migráció – A populisták igaza. Budapest: Alapjogokért Központ.
- UNHCR é.n. Who is a 'refugee'? <https://www.unhcr.org/refugees#:~:text=The%201951%20Refugee%20Convention%20defines,such%20fear%2C%20is%20unwilling%20to>.
- Vintila, Daniela – Laffleur, Jean-Michel 2020 Migration and Access to Welfare Benefits in the EU: The Interplay between Residence and Nationality. In Laffleur, JM., Vintila, D. szerk. *Migration and Social Protection in Europe and Beyond* (Volume 1). IMISCOE Research Series. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51241-5_1.